

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Тези

**76-ї наукової конференції професорів,
викладачів, наукових працівників,
аспірантів та студентів університету**

ТОМ 2

14 травня – 23 травня 2024 р.

АРХІТЕКТУРА КРЕМЕНЧУКА КІНЦЯ ХІХ - ПОЧАТКУ ХХ СТ

Архітектура Кременчука кінця ХІХ - початку ХХ століття стала свідком активного будівництва та економічного розвитку, які були нерозривно пов'язані між собою. Цей період відзначався не лише творенням нових архітектурних шедеврів, а й стрімким розвитком міста за рахунок інфраструктурних та промислових ініціатив. Залізнична мережа, впроваджена у цей час, стала ключовим стимулом для економічного зростання, відкриваючи нові торгові шляхи та стимулюючи розвиток промисловості. Окрім економічного, важливим був суспільно-політичний розвиток, в першу чергу багатонаціональний склад населення міста. Ці та інші чинники мали вирішальний вплив на ландшафт міста та його архітектуру, формуючи неповторний образ і стиль Кременчука цього періоду. Для кінця ХІХ – початку ХХ століття характерним був полістилізм в архітектурі, який в Кременчуці був представлений історизмом, еkleктикою, цегляним стилем, європейським та українським модерном.

Доречно буде розглянути список пам'яток та містобудування Кременчука:

1. Жіноча гімназія (до 1866, 1901 р.)

Відкрита була 1 березня 1866. Будівля гімназії входить до переліку пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації. 1901 року на честь 25-річчя гімназії було побудовано новий будинок у стилі цегляного неоренесансу. Зараз це штабні будинки Кременчуцького льотного коледжу.

2. Будинок Державного Банку (1900 р.)

Входить до переліку пам'яток архітектури Кременчука. Будівля у стилі цегляного неоренесансу, двоповерхова, з напівпідвалом, з облицювальної цегли різних відтінків, нетинькована, у плані П-подібна. Ріг стіни головного фасаду та тієї, що виходить на площу, зрізаний і є центром композиції, на 2 поверсі зрізу - балкон з кованою фігурною решіткою, яка збереглася у початковому стані. Вікна 2-го поверху по головному фасаду і частково на бокових фасадах аркові, решта прямокутні, всі прикрашені наличниками із «замками». Дах вальмовий, укритий бляхою.

3. Казарми 35-го Брянського піхотного полку (1910, 1911 р.)

Пам'ятка архітектури Кременчука. Зведена у 1910—1911 роках під керівництвом міського техника Т. Ястрембського. Будівничий звернувся до

поширеного для архітектури казарм цегляного стилю з історичними стилізаціями. В будівлі казарм поєднані риси класицизму та середньовічної романської архітектури.

4. Свято-Миколаївський собор (1910 р.)

Збудований у 1910 році на кошти полтавської дворянки Котович у неоготичному стилі. Функціонував як Римо-Католицька базиліка до 1919.

5. Будинок поліцмейстера О. Казачека

Будинок був побудований наприкінці XIX - на початку XX ст у стилі європейського модерну. У той період на цій вулиці оселялася міська знать: купці, представники Міської думи, чиновники. Під час Другої світової війни забудова вулиці практично повністю була знищена, однак будинок колишнього поліцейського залишився невразливим. Будівля включена до списку пам'яток архітектури міста.

6. Будинок купця Чуркіна (1902 р.)

У плануванні будівлі, у вирішенні фасадів відобразилися не лише віяння часу, а й доволі химерний смак замовника. В архітектурі особняка Григорія Чуркіна змішались елементи ордера класичної архітектури; деталі ліпнини виконані в стилі рококо та бароко, різновисоке шатрове покриття даху - в стилі давньоруської архітектури, тоді як асиметричність будови – данина мальовничості модерну. На фасаді будинку зберіглося цікаве коване металеве кріплення, очевидно, для інформаційної вивіски; увінчує його неповторна башточка.

7. Будинок купця Немеця (1901 р.)

У 1901 році поряд з млином на вулиці Веселій побудовано особняк у цегляному стилі, Б. Немеця, прикрашений чавунним мереживом. Особняк уцілів під час Другої світової війни, коли була знищена велика частина міської забудови. У ньому розмістили шкірно-венерологічний диспансер. Станом на 2016 рік, будівлю включено до списку пам'ятників архітектури Кременчука.

8. Будинок фабриканта Рабиновича (кінець XIX ст.)

Побудований на поч. XX ст. у стилі еклектичного модерну. Будинок був центром тютюнового підприємства «Самокат», що належало Н. Рабиновичу. Після революції 1917 року тут була їдальня № 1 для співробітників НКВС та військових курсантів. Післявоєнний період відзначився різними функціями будівлі: від їдальні до організації "Котлонагляд", а наразі тут розміщується Полтавський регіональний науково-технічний центр стандартизації, метрології та сертифікації.

Отже, архітектурні зміни кінця XIX - початку XX століть в Кременчуку відігравали ключову роль у розвитку економіки та навіть освіти, відображаючи культурний прогрес міста. Архітектура Кременчука цього періоду стала важливим елементом соціокультурного обличчя міста та відображенням новітніх тенденцій епохи.